

Извештај Комисије за преглед и оцену докторске дисертације

На основу члана 127 Статута Филолошког факултета Универзитета у Београду и члана 128 Закона о високом образовању, Наставно-научно веће Филолошког факултета, на седници одржаној 21. децембра 2016. године, донело је одлуку о образовању Комисије за преглед и оцену докторске дисертације коју је мастер Милица Стојановић предала под насловом *Полипрефиксирани глаголи у српском језику*. Након анализе садржаја докторске дисертације подносимо следећи

ИЗВЕШТАЈ

I. ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Комисију је именовало Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду, на седници одржаној 21. децембра 2016. године.
2. Састав Комисије:
 1. Ментор: др Рајна Драгићевић, редовни професор за област савремени српски језик; изабрана у звање редовног професора 15. маја 2013. године, запослена на Филолошком факултету Универзитета у Београду;
 2. Члан Комисије: др Весна Ломпар, ванредни професор за научну савремени српски језик; година избора у звање 2016; запослена на Филолошком факултету Универзитета у Београду;
 3. Члан Комисије: др Марина Спасојевић, научни сарадник; изабрана у звање 24. фебруара 2016. године; запослена у Институту за српски језик Српске академије наука и уметности.

II. ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

1. Име и презиме: Милица Љ. Стојановић
2. Датум и место рођења: 30. 6. 1981. године, Књажевац
3. Дипломирала је 2006. године на Филолошком факултету у Београду, на Групи за српски језик и књижевност. Мастер тезу под називом *Глаголи рађања и умирања у*

српском језику одбранила је 2009. године на Филолошком факултету у Београду, под менторством проф. др Рајне Драгићевић.

4. Од 2006. године ради као истраживач-приправник, а од 2009. као истраживач-сарадник у Институту за српски језик САНУ на пројекту *Лингвистичка истраживања савременог српског књижевног језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*. У изради тезаурусног *Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, након послова основне обраде грађе, од 2016. године поверени су јој послови помоћног редактора.

Учествовала је на више научних скупова, како у земљи, тако и у иностранству. Поред тога, објавила је око 20 научних радова и студија.

Основно научно интересовање усмерава ка лексиколошким и лексикографским испитивањима.

III. НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

ПОЛИПРЕФИКСИРАНИ ГЛАГОЛИ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

IV. ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација мастера Милице Стојановић има 458 страница и садржи четрнаест целина. Прво поглавље је уводно (стр. 1–16). Друго поглавље чине опште теоријске напомене и преглед значајнијих резултата о префиксацији и полипрефиксацији глагола (стр. 17–86). Треће поглавље посвећено је творби полипрефиксираних глагола (стр. 87–112). У четвртном поглављу анализиране су семантичке особености полипрефиксираних глагола (стр. 113–172). Пето поглавље посвећено је испитивањима односа између префикса у полипрефиксираним глаголима (стр. 173–222). Шесто поглавље бави се односом полипрефиксације и акционалности глагола (стр. 223–315). У седмом поглављу истражује се утицај полипрефиксације на вид глагола (стр. 316–342). Осмо поглавље анализира утицај полипрефиксације на синтаксичке одлике глагола (стр. 342). Стилска и територијална обележеност полипрефиксираних глагола обрађена је у деветом поглављу (стр. 345–352), а начини њихове лексикографске обраде у десетом (стр. 353–359). Једанаесто поглавље представља Закључак (стр. 360–374). Посебно је представљена табела са пронађеним комбинацијама префикса (стр. 375). Тринаеста целина у раду резервисана је за Литературу (стр. 376–404). На крају је дат Регистар анализираних полипрефиксираних глагола (стр. 405–458).

V. ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Осим Увода и Закључка, дисертација садржи девет поглавља, списак литературе и регистар глагола.

Значај Увода је у томе што ауторка пружа увид у најважнија теоријска питања модерне творбе речи онако како се она виде у славистици: осветљавају се кључни појмови – творбено значење, творбени модел, творбени тип и др. Ова сажето представљена творбена питања користиће будућим читаоцима тезе у даљем раду на творбеним проблемима.

У другом поглављу дефинишу се префикси, даје њихов инвентар, описује се порекло префикса и њихов однос према предлозима, одређују њихове функције и представља процес префиксације. Кратко се наводе приступи проучавању префикса и класификација префикса на лексичке и суперлексичке, а посебно се издвајају мишљења о томе да ли празни префикси постоје или не постоје, као и представљање ставова из литературе о томе да ли се може говорити о значењу префикса. Сажето се набрајају радови који се баве префиксима у српском језику, а затим се даје преглед радова чији су предмет истраживања полипрефиксираних глагола у српском језику, као и представљање литературе о овом проблему у другим словенским језицима. На основу различитих мишљења из литературе износи се јасно и прецизно одређење шта се сматра полипрефиксираним глаголима у раду, даје се списак префикса који улазе у састав ових глагола, одређује се функција другог префикса у полипрефиксираном глаголу, као и фактори који утичу на спојивост префикса и број префикса који се могу наћи у саставу глагола.

Ово поглавље нуди користан преглед досадашњих погледа на префиксацију у српској лингвистици. До сада није било тако детаљно, а ипак систематски представљених приступа префиксима у србистици и славистици. Велики је труд уложен и у приказивање класификације префикса различитих аутора. У теоријском смислу важна су и питања полисемије и хомонимије префикса. Кандидаткиња, затим, уводи читаоца у проблем полипрефиксираних глагола. О њима је мало писано и у србистици, али и у славистици. У овом поглављу сабирају се досадашња истраживања. Ауторка је уложила велики труд да би дошла до свих радова на страним језицима о питањима полипрефиксације. Једно од важнијих обрађених питања јесу фактори који утичу на спојивост префикса.

Треће поглавље посвећено је творби полипрефиксираних глагола, у коме се утврђују најчешћи префикси у испитиваним глаголима и даје њихова подела према броју глагола у чијој творби учествују. Одређује се мотивација полипрефиксираних глагола. Посматрају се творбени процеси с ономасиолошке тачке гледишта. Даје се осврт на глаголе који садрже комплекс префикса.

Милица Стојановић је у овом поглављу ушла у саму суштину значења двопрефиксалних и тропрефиксалних глагола. На грађи од 2323 глаголске јединице показала је који су префиксални спојеви уобичајени у српском језику, а који нису. Значајни су подаци који се односе на друге словенске језике у односу на српски језик. Направљена је веома важна дистинкција између комплекса префикса и сложеног

префикса. Овај однос може бити инспиративан за даља истраживања глаголске префиксације.

Семантичке особености полипрефиксираних глагола описане су у четвртом поглављу. Кратко се представља значење префикса у саставу монопрефиксираних глагола, према досадашњој литератури, а затим се прелази на значење префикса у саставу двопрефиксираних и тропрефиксираних глагола.

По први пут у србистици приказује се понашање одређеног глаголског префикса у монопрефиксираним глаголима у односу на полипрефиксираних глагола. Ови закључци су важни и подстицајни за даља истраживања, нпр. за понашање префикса у другим врстама речи. Издвајамо запажање Милице Стојановић да је значење префикса условљено његовом позицијом, што значи да се разликују информације које преноси први или други префикс. Веома су важна и запажања у вези са редуковањем значења префикса и мотивног глагола код полипрефиксираних глагола. Ауторка примећује да су глаголи са три префикса најчешће једнозначни. Све ове чињенице по први пут се испитују на материјалу српског језика, што увећава значај истраживања у овој докторској дисертацији.

У петом поглављу се представљају односи префикса – синонимија, антонимија, „префиксална апсорпција”, поновљена употреба истог префикса у структури глагола (случајеви контактне и дистантне редупликације префикса), префиксални преокрет. Представљају се могуће комбинације префикса и даје мишљење о плеонастичкој употреби префикса.

Према нашој оцени пето поглавље представља најинспиративнији део овог доктората јер се у њему залази у природу парадигматских и синтагматских веза између префикса у полипрефиксираним глаголима. По први пут у србистици упознајемо се са префиксалном синонимијом и антонимијом, „префиксалном апсорпцијом“, редупликацијом префикса, префиксалним обртом и другим односима. Ови односи обрађују се у тези зрело и компетентно, што представља велику вредност овог рада.

Шесто поглавље се, такође, на неки начин бави семантиком префикса, тј. утицајем другог префикса на акционалност глагола. Према класификацији коју је предложила М. Ивановић (2012), издвојена су четири акционална комплекса и код полипрефиксираних глагола: комплекс фазних значења, комплекс детерминативних значења, комплекс плуралних и комплекс градуелних значења.

Важност шестог поглавља видимо у чињеници да у србистици до сада није довољно писано о аспектаној карактеризацији глагола. Угледајући се на славистичке радове, Милица Стојановић је на материјалу глагола које испитује приказала акционалне класе глагола. Други додати префикс најчешће утиче на промену акционалног значења глагола, па је ова анализа и класификација била неопходна.

Седмо поглавље доноси анализу утицаја друге префиксације на вид. Осим што су дате опште напомене о виду, тестовима за утврђивање глаголског вида, видским парњацима, детаљније су представљени различити модели утицаја другог префикса на вид глагола, приказани су случајеви формалне двовидности, која је заправо лексичка појава – хомонимија, и случајеви двовидности, као граматичке појаве, код

полипрефиксираних глагола. Такође, представљен је покушај да се успостави веза између семантике префикса и њиховог утицаја на вид.

И глаголски вид представља важну категорију глагола и у непосредној је вези са префиксацијом, па је зато седмо поглавље посвећено питањима вида. Посебно издвајамо закључак о томе да се понашање префикса не може окарактерисати строгим правилима, већ се може посматрати у виду тенденција.

У посебним поглављима – осмом, деветом и десетом – обрађени су утицај полипрефиксације на род глагола, те стилска и територијална раслојеност и начини лексикографске обраде полипрефиксираних глагола.

Закључно поглавље представља најважније изводе из излагања.

Рад садржи и списак ексцерпираних и анализираних глагола (укупно 2323). Тај регистар може бити користан за даља истраживања полипрефиксираних глагола.

На самом крају рада налази се списак коришћене литературе, у коме је наведено око 280 јединица. Списак литературе указује на одличну кандидаткињину обавештеност о радовима посвећеним префиксацији, семантици и граматички глагола, као и о полипрефиксалним глаголима у различитим словенским језицима. Литература за ову тезу брижљиво је прикупљана неколико година. Сачињавају је радови на српском, руском, бугарском, енглеском и другим језицима.

VI. СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КАНДИДАТА НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Стојановић, Милица, „Семантика глаголског префикса *пре-* у српском језику”, у: *Савремена проучавања језика и књижевности*, година III, књига 1, Зборник радова са III научног скупа младих филолога Србије одржаног 12. марта 2011. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу, Крагујевац, 2012, 141–151.
2. Стојановић, Милица, „Редупликација глаголског префикса *по-* у српском језику”, *Наш језик* XLVI/1–2, Београд, 2015, 35–50.
3. Стојановић, Милица, „Глаголски префикс *до-* као први у двопрефигираним глаголима”, у: *Jezik, književnost, značenje, jezička istraživanja*, ur. Biljana Mišić Ilić i Vesna Lopičić, Niš, 2016, 165–175.
4. „Полипрефигирани глаголи у говору тимочког краја”, у: *Дијалекти српскога језика: истраживања, настава, књижевност I*, Зборник радова с међународног научног скупа одржаног 11. и 12. априла 2014. године у Лесковцу, Лесковац–Врање, 2016, 319–330.

VII. ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

У средишту анализе докторске дисертације *Полипрефиксирани глаголи у српском језику* јесу структурне, семантичке и функционалне особине глагола у којима са синхронијског становишта могу да се издвоје два или више префикса. Грађа за истраживање је ексерпирана из *Речника српскохрватског књижевног и народног језика* Српске академије наука и уметности (РСАНУ), и допуњена речима из шестотомног *Речника српскохрватског књижевног језика* Матице српске (РМС), као и речима из картотеке РСАНУ, са интернета и из публицистике. Коначан списак садржи 2323 глагола.

Под полипрефиксираним глаголима у раду се подразумевају они глаголи у чијој се структури са синхронијског становишта могу уочити најмање два префикса која су додата постепено један за другим. Прави двопрефиксирани глаголи су они у којима сва три глагола (основни, монопрефиксирани и полипрефиксирани) постоје и могу се довести у семантичку везу. Глаголи типа *одустати* нису узети у обзир, јер не постоје два нивоа префиксације, већ се основном глаголу додаје компонента која се већ састоји од два префикса тзв. комплекс префикса.

Префикс који се додаје већ префиксираном глаголу само модификује његово значење, уноси додатну семантичку нијансу и на тај начин обогаћује његов садржај. Други префикси се специјализирају за изражавање одређених значења, али су њихове семантичке функције ограничене и немају способност да изражавају сувише танане, специјализоване или детаљне семантичке нијансе. Осим семантичке функције, други префикс може имати и граматичку, што значи да може да промени вид већ префиксираног несвршеног глагола. Оно по чему се употреба префикса као другог у полипрефиксираном глаголу разликује од употребе првог префикса, јесте то што се они не могу јавити као чисто видски и не могу имати резултативно значење. Истиче се и стилска функција другог префикса када префикс преноси реч из неутралног у стилски обојен план. Иако неки аутори говоре о плеонастичкој употреби другог префикса, у раду је показано да, ако се употреба другог префикса може посматрати као плеонастичка са становишта њихове граматичке и семантичке функције, са стилске и прагматичке стране, ови префикси нису плеонастички јер обогаћују садржај глагола тиме што додатно истичу значење мотивационе основе и стилски га маркирају.

Најфреквентнији префикс у творби полипрефиксираних глагола у српском језику, јесте префикс *по-*. Осим високом продуктивношћу, префикс *по-* од осталих префикса у српском језику разликује се и могућношћу редупликације, тј. поновљене употребе у оквиру истог глагола – *поподићи*, *попоседети*, *попогледати* и сл. Овај префикс учествује и у творби тропрефиксираних глагола, као и у глаголима са четири префикса *поиспонапијати (се)*, *поиспрепродавати*.

Иако се као једна од најзначајнијих особина другог префикса истиче немогућност реализовања просторних значења, у раду је примећено да у српском језику велики број префикса у позицији другог додатог префикса чува просторно значење (*за-*, *из-*, *до-*, *на-*, *пре-* итд.). Даље поређење префикса у положају првог и другог додатог префикса показало је да се смањује број префикса који учествују у

полипрефиксацији. Приметан је и пад продуктивности префикса приликом друге и треће префиксације, па се са повећањем нивоа префиксације знатно смањује број глагола у чијој творби ови префикси учествују. Осим што опада продуктивност префикса, редукује се и њихова полисемија. Полипрефиксирани глаголи карактерише и редукција значења мотивног глагола.

У раду је показано да се полипрефиксирани глаголи не одликују богатом синонимијом ни антонимијом. Примећена је појава „нелогичних” глагола, када други додати префикс има способност да неутралише семантику већ постојећег префикса у глаголу (*отповијати*, *расповијати* и сл.). У оквиру класе полипрефиксираних глагола издвојена је група глагола са поновљеном употребом префикса, која може бити контактна (*поподићи*, *попостајати*) и дистантна (*донадопунити*, *поиспостављати*). Уочена је и појава „префиксалног обрта”, тј. могућност да се два префикса користе у различитом распореду уз исту основу (*донавезати* – *надовезати*, *придонети* – *допринети* и сл.).

Процесом полипрефиксације формирају се нова значења и често тако изведени глагол припада другој семантичкој групи у односу на мотивни. Други префикси најчешће у глагол уносе акционална значења. Уочљиве су разлике у броју глагола у оквиру појединих акционалних класа, као и разлике у степену примене у језику. Док су дистрибутиви заступљени са великим бројем примера, неке друге акционалне класе садрже свега неколико деривата.

Попут префиксације, и полипрефиксација има важан утицај на категорију глаголског вида. Уколико је у творби глагола последњи додат префикс, глагол ће бити свршеног вида, а, уколико је последњи додати афикс суфикс за имперфективизацију, глагол ће бити несвршеног вида.

Други додати префикс не утиче на прелазност глагола, већ у неким случајевима само изазива одређене модификације морфолошке структуре аргумента.

Употреба полипрефиксираних глагола првенствено је везана за жив, разговорни језик. Творба и употреба ових глагола условљена је околностима и контекстом, потребом за изражавањем одређених значењских нијанси или тежњом за сликовитијим или емоционалнијим изразом, па овакви глаголи најчешће спонтано настају у одређеној неформалној говорној ситуацији и слободном, неусиљеном разговорном језику, који није обухваћен строгим нормама. Полипрефиксирани глаголи одликују се творбеном и семантичком јасноћом и рашчлањивошћу и лаким генерисањем нових структура према већ постојећем моделу.

VIII. ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Комисија позитивно оцењује докторску дисертацију мастера Милице Стојановић. Истраживање је спроведено на богатој грађи, чија је анализа урађена компетентно и иновативно, модерним методолошким апаратом. Консултована је релевантна литература. Резултати истраживања приказани су аргументовано, убедљиво и јасно. Теми се приступа из угла лексикологије, граматике и творбе речи, па ова

докторска дисертација представља допринос већем броју научних дисциплина. Посебан квалитет ове докторске дисертације представља њена сложена структура – грађа је обрађена творбено, граматички и семантички, а сваки од ових делова могао би бити предмет посебне докторске дисертације. У србистици се до сада није приступало глаголској префиксацији тако темељно и вишестрано као у овој докторској дисертацији. О многим теоријским питањима говори се први пут. Значај тезе је и у компетентном укључивању резултата славистичких истраживања у теоријске поставке и емпиријске анализе. У том смислу овај докторат проширује досадашње србистичке хоризонте, што ће оставити трага на даља истраживања у србистици.

IX. ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене докторске дисертације Милице Стојановић, Комисија предлаже да се кандидаткиња позове на усмену одбрану докторске дисертације *Полипрефиксирани глаголи у српском језику*.

На поједине пропусте и мање недостатке, који су уобичајени пратилац овако обимних истраживања, Комисија ће имати прилику да укаже на усменој одбрани дисертације.

Београд, 17. јануар 2017.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. Др Рајна Драгићевић, редовни професор

2. Др Весна Ломпар, ванредни професор

3. Др Марина Спасојевић, научни сарадник